

ฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ปราชญ์ชาวบ้าน)

องค์การบริหารส่วนตำบลเลิงใต้
อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

คำนำ

ปัจจุบันเมืองไทยเราได้กลายเป็นประเทศเปิดที่รับเอาความรู้และเทคโนโลยีของต่างชาติเข้ามาอย่างมากมาย ทำให้ไทยกลายเป็นประเทศที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี จากผลของการรับเอาวัฒนธรรมของชาติอื่นมานี้เอง ทำให้ประเทศของเรา ชุมชนของเรา นี้ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีในท้องถิ่นอันดี ที่เคยสืบทอดกันมาช้านาน ปัจจุบันวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของไทยเราส่วนมากจะยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาตามชนบทหรือตามท้องถิ่นห่างไกล ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่ยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีในท้องถิ่นอยู่ ดังนั้นการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านของเราจึงเป็นการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้แก่ผู้ที่สนใจได้รับทราบและร่วมภูมิใจกับบุคคลในท้องถิ่นด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านานเป็นการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นโดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตามกาลเวลา (ประเวศ วะศรี, ๒๕๓๖)

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้สำรวจและเก็บข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันดีงามในเขตตำบลเลิงใต้ ให้คงอยู่ในท้องถิ่นและสืบสานแก่ชนรุ่นหลังสืบไป

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลเลิงใต้

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑
ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	
๑. ด้านเกษตรกรรม	๓
๒. ด้านหัตถกรรม	๗
๓. ด้านแพทย์แผนไทย	๙
๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	๑๐
๕. ด้านศิลปกรรม	๑๑
๖. ด้านศาสนา	๑๒
๗. ด้านอุตสาหกรรม	๑๒
บทสรุป	๑๓

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือปัญญาชนชาวบ้านหรือปัญญาชนท้องถิ่น (Intellectual Organic) หมายถึง “พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์สืบเนื่องต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสมสืบต่อกันมา” (สามารถ จันทรสุรีย์, ๒๕๓๓ อ้างถึงใน สำเนียง สร้อยนาคพงษ์, ๒๕๓๕:๒๔) ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาแห่งชีวิต ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้มาเป็นเวลานาน เพราะสังคมเปรียบเสมือนมนุษย์ หากไม่มีสอนหรือปัญญาอ้อมไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (ประเวศ วสี, ๒๕๓๔) อ้างถึงใน นิลุบล คงเกตุ, ๒๕๔๐ หน้า ๔๓) วันเพ็ญ พวงพันธ์บุตร (๒๕๔๒:๑๐๘) ให้ทัศนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยว่า หมายถึงองค์ความรู้ทั้งหลายที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาของชาติไทย โดยการคิดค้นปรับเปลี่ยนผสมผสานกับความรู้ใหม่ และพัฒนาให้เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง รุ่ง แก้วแดง (๒๕๔๓:๒๐๔) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาไทยว่า หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย รัตนะ บัวสนธิ (๒๕๓๕:๓๕) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงกระบวนการทัศนของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีรากฐานจากศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ปรับเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน จะเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดทำ โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. ด้านเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการกสิกรรม การปศุสัตว์ การประมง การป่าไม้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน โคก หนอง นา เกษตรทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น
๒. ด้านหัตถกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่าย โดยไม่ใช้เครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน งานทอผ้าด้วยมือ งานเย็บปักถักร้อย งานทำไม้กวาด เป็นต้น
๓. ด้านแพทย์แผนไทย คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การหัตถเวชกรรมไทย (การนวดแผนไทย การนวดประคบสมุนไพร) เป็นต้น
๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น หมอพื้นบ้าน การบวชป่า เป็นต้น
๕. ด้านศิลปกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ การขับร้องหมอลำ การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การวาดภาพติดผนังวัด เป็นต้น
๖. ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษา ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น ภาษาโบราณ ภาษาถิ่น การแต่งนิทาน การแต่งเพลง การแต่งเรื่องสั้น เป็นต้น

๗. ด้านศาสนา คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพิธีการทางศาสนา เช่น หมอสูตร หมอพราหมณ์ การสู่ขวัญงานต่างๆ ผู้ประกอบพิธีการทางศาสนา เป็นต้น

๘. ด้านอุตสาหกรรม คือ คือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต โดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านบริการ เช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป (โต๊ะ เติง ตู้) การแปรรูปสิ่งต่างๆ จากยางพารา เป็นต้น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน
องค์การบริหารส่วนตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

๑. ด้านเกษตรกรรม

๑. ชื่อ...นายพรรคี่.....สกุล.....คำลือ.....อายุ.....๗๐.....ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๗๔...หมู่ที่....๖...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....-.....

ภาพกิจกรรม

เกษตรทฤษฎีใหม่

๒. ชื่อ...นางพรทิพย์.....สกุล.....พินนาเคน.....อายุ.....๕๐.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๒๓..หมู่ที่...๑....ตำบลเลิงใต้ อำเภอกอสุมปี่สีย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....-.....

ภาพกิจกรรม

โคก หนอง นา

๓. ชื่อ...นายสมบูรณ์.....สกุล.....นาพันริ.....อายุ.....๕๙.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๒๐...หมู่ที่...๒...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....๐๘๒๓๐๕๔๖๓๒.....

ภาพกิจกรรม

เกษตรผสมผสาน เศรษฐกิจพอเพียง

๔. ชื่อ...นายเจิมศักดิ์.....สกุล.....ดาพಾಯ.....อายุ.....๕๘.....ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๓๐...หมู่ที่...๗...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....๐๘๓๓๔๔๓๙๕๘.....

ภาพกิจกรรม

โคก หนอง นา

๒. ด้านหัตถกรรม

๑. ชื่อ...นายสุวิทย์.....สกุล.....วงคำข้าง.....อายุ.....๖๓.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๗๔...หมู่ที่...๑๐...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....๐๙๓๕๖๙๑๙๘๖.....

ภาพกิจกรรม

การจักสาน

๒. ชื่อ...นางสุคนธ์.....สกุล.....สาคุณ.....อายุ.....๕๔.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๑๑...หมู่ที่...๙...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....๐๘๘๕๓๖๗๐๔๑.....

ภาพกิจกรรม

การทอผ้า

๓. ชื่อ....นางสำลี.....สกุล.....แสงแก้วเขียว.....อายุ.....๖๓.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๖๐...หมู่ที่...๓...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....-.....

ภาพกิจกรรม

การทอผ้า

๔. ชื่อ....นายอรุณ.....สกุล.....ทนาชัย.....อายุ.....๗๙.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๑๑...หมู่ที่...๗...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....-.....

ภาพกิจกรรม

การจักสาน

๓. ด้านแพทย์แผนไทย

๑. ชื่อ.....นางปภาวรินทร์.....สกุล.....วงแสน.....อายุ.....๔๔.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๓๕...หมู่ที่...๑๒...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....๐๘๒๒๑๗๔๕๑๒.....

ภาพกิจกรรม

การนวดแผนไทย

๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑. ชื่อ.....นายพรรคี.....สกุล.....คำลือ.....อายุ.....๗๐.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๗๔...หมู่ที่...๖...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....-.....

ภาพกิจกรรม

หมอดินอาสา

๕. ด้านศิลปกรรม

๑. ชื่อ.....นายจักรกฤษณ์.....สกุล.....ดอนหอมดี.....อายุ.....๒๙.....ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๕๖...หมู่ที่...๑๑...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....-.....

ภาพกิจกรรม

การขับร้องหมอลำและเพลงลูกทุ่ง

๒. ชื่อ.....นายภัทรารุช.....สกุล.....จันทร์สว่าง.....อายุ.....๔๒.....ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๙...หมู่ที่...๔...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....-.....

ภาพกิจกรรม

การขับร้องหมอลำและเพลงลูกทุ่ง

๖. ด้านศาสนา

๑. ชื่อ...นายเรียบ.....สกุล.....แสงสว่าง.....อายุ.....๗๓.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๑...หมู่ที่...๘...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
 รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....-.....

ภาพกิจกรรม

หมอสูตร หมอพรหมณ์ สู้ขวัญงานต่างๆ

๗. ด้านอุตสาหกรรม

ชื่อ...นายนิพนธ์.....สกุล.....อามาตย์.....อายุ.....๖๘.....ปี
 ที่อยู่ปัจจุบัน (ที่สามารถติดต่อได้) บ้านเลขที่...๑๑๑...หมู่ที่...๕...ตำบลเลิงใต้ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
 มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๔๐ เบอร์โทรศัพท์.....๐๖๑๖๖๒๐๘๗๕.....

ภาพกิจกรรม

การทำเครื่องเรือน โต๊ะ เก้าอี้

บทสรุป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสรรพวิชาความรู้ที่ชุมชนใช้แก้ปัญหาหรือจรรโลงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่มีการสั่งสมมายาวนาน หรือมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน หรือความรู้จากภายนอก ล้วนแล้วแต่เป็นความรู้ที่ผ่านการพิสูจน์ว่าเข้ากันได้กับวิถีชีวิตด้านอื่นๆ ของชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นความรู้สาธารณะที่คนส่วนใหญ่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ หากต้องการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยืนนาน จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป